

Br. 257
11.5. 2020 god
BEOGRAD

**NASTAVNO – NAUČNOM VEĆU
BEOGRADSKE BANKARSKE AKADEMIJE
FAKULTETA ZA BANKARSTVO, OSIGURANJE I FINANSIJE
UNIVERZITETA „UNION“ BEOGRAD**

Na osnovu Predloga odluke Nastavno-naučnog veća Beogradske bankarske akademije - Fakulteta za bankarstvo, osiguranje i finansije broj 96 od 24.02.2020. godine i Odluke Senata Univerziteta Union br. A 061-02/20 od 10.03.2020. godine imenovani smo za članove Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidata Nebojše Jeremić, pod naslovom

**EKONOMSKO – SOCIJALNI EFEKTI REFORMI SISTEMA DIREKTOG OPOREZIVANJA
GRAĐANA**

Nakon što smo detaljno proučili urađenu doktorsku disertaciju kandidata Nebojše Jeremić podnosimo sledeći

REFERAT O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE

1. Osnovni podaci o kandidatu i disertaciji

Nebojša Jeremić je rođen u gradu Bengazi u Libiji 1979. godine gde su mu roditelji, kao lekari, bili deo tehničke pomoći SFRJ prijateljskoj Libijskoj Džamahiriji. U Beogradu je kao nosilac Vukove diplome završio osnovnu školu i gimnaziju – opšti smer. Diplomirao je sa prosečnom ocenom 8,89 na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu februara 2004. godine, smer Finansije, bankarstvo i osiguranje, sa diplomskim radom na temu „Investicioni fondovi“. Školske 2004/2005. godine upisao je magistarski kurs Fiskalni i monetarni menadžment i upravljanje društvenim delatnostima. Sve ispite predviđene studijskim programom Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu položio je prosečnom ocenom 9,78. Magistarske studije je završio 2010. godine odbranom teze „Reforme poreza na dohodak fizičkih lica u zemljama u tranziciji“ pred komisijom u sastavu Božidar Cerović (mentor), Milojko Arsić i Božidar Raičević. Školske 2017/18. godine kandidat je upisao doktorske studije na Beogradskoj bankarskoj akademiji, smer Finansije.

Karijeru u privredi kandidat Nebojša Jeremić započeo je aprila 2004. godine, kada se zaposlio u Direkciji za finansije kompanije Telekom Srbija a.d. Tokom devet godina aktivno je učestvovao u svakodnevnim operativnim poslovima korporativnih finansija i specifičnim izazovima kojima je izložen velik sistem kao što je Telekom Srbija, poput obračuna raznih vrsta poreza, dinarskih plaćanja, deviznih poslova, internih kontrola, usavršavanja raznih aplikacija koje opslužuju velik broj emitovanih faktura i uplata, itd. Izveštaji koje je sačinjavao kako za interne potrebe menadžmenta, tako i za Centar za velike poreske obveznike i poslovne banke u zemlji, te saradnja sa preko 20 inostranih zajmodavaca po kreditnim aranžmanima bile su samo neke od svakodnevnih odgovornosti kandidata.

Od 2013. godine je na poziciji višeg internog revizora za finansije i računovodstvo, gde predvodi timove u različitim oblastima revizije, kao što je upravljanje finansijama i bankarskim poslovima, finansijskim izveštavanjem, revizije u oblasti poslovanja zavisnih i pridruženih subjekata grupe Telekom Srbija, revizije u oblasti računovodstvenog upravljanja imovinom, revizije u oblasti upravljanja rizikom od gubitka prihoda, revizije u oblasti upravljanja voznim parkom, revizije u oblasti upravljanja dokumentacionim sistemom Društva, administracije ljudskih resursa i radnih odnosa, politika dividende i dr.

Od brojnih kurseva i obuka u zemlji i inostranstvu, ističe se učešće na međunarodnim skupovima:

- o EUROMONEY Strategic Asset Liability Management 2006. u Milanu i 2012. godine u Parizu;
- o ECIIA Conference 2017 Basel (Evropska konferencija internih revizora u Švajcarskoj).

Tokom 15 godina profesionalne karijere Nebojša je stekao licence i sertifikate:

- o Komore ovlašćenih revizora Srbije (2012) – Ovlašćeni interni revizor;
- o Saveza računovođa i revizora Srbije (2017) – Ovlašćeni računovođa;
- o Narodne banke Srbije za obavljanje poslova informisanja o članstvu u dobrovoljnom penzijskom fondu i o poslovanju fonda 8317/2008.

Jedan je od internih trenera u Telekom Srbija a.d. na obuci zaposlenih za korišćenje softverskih rešenja kompanije Majkrosoft. Istovremeno je kao istaknuti član Udruženja internih revizora Srbije izlagao na sledećim međunarodnim konferencijama:

1. Međunarodna naučna konferencija Finiz – Uloga finansijskog i nefinansijskog izveštavanja u odgovornom poslovanju, Univerzitet Singidunum, 07.12.2018. Kandidat je izlagao na sesiji interna revizija na temu „Unapređenje upravljanja u saradnji sa internom revizijom kroz preporuke ECIIA“;
2. Međunarodna naučna konferencija Finiz - Izazovi savremenog korporativnog upravljanja, Univerzitet Singidunum 01.12.2017. Kandidat je izlagao na sesiji interna revizija na temu „Globalni trendovi u internoj reviziji“.

Spisak objavljenih radova kandidata

- 1) Jeremić, N., Kamenković, S., Grubišić Z. (2019), Uporedna analiza poreskih sistema skandinavskih i mediteranskih zemalja, *Poslovna ekonomija*, godina XIII, broj 2, vol. XXV, str 1-28.
- 2) Jeremić, N., Radivojević M. (2017), Rizici u telekomunikacijama, Beograd: *Bilten Udruženja internih revizora Srbije* broj 2/2017;
- 3) Jeremić, N. (2016), Merenje performansi i ugleda interne revizije u organizaciji, Beograd: *Bilten Udruženja internih revizora Srbije* broj 3/2016;
- 4) Jeremić, N., Bogdanović J. (2016), Uticaj sticanja novih i otuđenja postojećih preduzeća na izradu konsolidovanih finansijskih izveštaja – slučaj Telekom Srbija a.d., u: *Rizici u savremenim uslovima poslovanja*, Beograd: Univerzitet Singidunum. Dostupno na doi: 10.15308/finiz-2016-247-253;

- 5) Jeremić, N. , Bogdanović J. (2016), Utvrđivanje KPI i kritičnih faktora uspeha interne revizije u organizaciji, u: *Rizici u savremenim uslovima poslovanja*, Beograd: Univerzitet Singidunum. doi: 10.15308/finiz-2016-235-240;
- 6) Jeremić, N., Lika S. (2015), Privatizacija Preduzeća za telekomunikacije Telekom Srbija a.d. Beograd u svetlu sumnje u efikasno korporativno upravljanje u: *Upravljanje finansijama u savremenim uslovima*, Beograd: Univerzitet Singidunum, doi: 10.15308/finiz-2015-148-154;
- 7) Jeremić, N., Bogdanović, J. (2014), Teškoće u upravljanju finansijskim rizicima i primeni MRS/MSFI realnog sektora u Republici Srbiji, Međunarodna naučna konferencija FINIZ, doi:10.15308/finiz-2014-76-80;
- 8) Jeremić, N. (2014), Ekološki porezi u EU, Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju. Beograd: Evropsko zakonodavstvo 47/48.
- 9) Jeremić, N., Lika, S. (2014), Corporate Challenges In Greenhouse Gas Reporting under the European Union Low Carbon Roadmap. Presentovano na Međunarodnoj naučnoj konferenciji FINIZ 2014 - The role of Financial Reporting in Corporate Governance. doi:10.15308/finiz-2014-67-69
- 10) Jeremić, N. (2013), Ekonomski efekti neposrednih poreza u savremenim evropskim poreskim sistemima, Savez računovođa i revizora Srbije. Beograd: Računovodstvo, broj 5/6 2013;
- 11) Jeremić, N., Ćirić-Dimitrijević, J. (2012), Doprinos monetarne politike u ostvarivanju procesa tranzicije u Srbiji, Beograd: Pravno-ekonomski pogledi, 3/2012. str 1-40;
- 12) Jeremić, N. (2012), Geneza oporezivanja dohotka u Srbiji, Beograd: *Pravno-ekonomski pogledi*, 1/2012. str 1-33.
- 13) Jeremić, N. , Spasojević, J. (2012), Reforme zakona poreza na dohodak fizičkih lica u zemljama Centralne i Istočne Evrope, Savez računovođa i revizora Srbije. Beograd: *Računovodstvo*, broj 1-2/2012;
- 14) Jeremić, N. (2012), Porez na imovinu u EU, Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju. Beograd: *Evropsko zakonodavstvo* 39-40/12;
- 15) Jeremić, N. (2011), Specifičnosti monetarne politike zemalja u tranziciji u uslovima priključivanja Evropskoj uniji, Kosovska Mitrovica, *Ekonomski pogledi*, 1/2012;
- 16) Jeremić, N. (2011), Mesto i uloga poreza u strukturi savremenih poreskih sistema, Kosovska Mitrovica: *Ekonomski pogledi* 1/2011. str. 35-60;

Doktorska disertacija Nebojše Jeremić pod naslovom „*Ekonomsko – socijalni efekti reformi sistema direktnog oporezivanja građana*“ napisana je na srpskom jeziku na 237 stranica normalnog proreda osnovnog teksta. Lista literature korišćene pri izradi disertacije obuhvata 290 bibliografskih jedinica, od kojih većinu čine radovi eminentnih autora, objavljeni u prestižnim međunarodnim časopisima iz oblasti javnih finansija. Na početku disertacije navedena je lista korišćenih skraćenica i dat pregled 15 slika. Na početnim stranicama

disertacije kandidat Nebojša Jeremić sačinio je i spisak 55 tabela sa odgovarajućim nazivima i izvorima, koji sadrže ključne pokazatelje mesta i uloge poreza na dohodak i poreza na imovinu u evropskim zemljama i Srbiji.

U skladu sa prijavom, doktorska disertacija Nebojše Jeremić „Ekonomsko – socijalni efekti reformi sistema direktnog oporezivanja građana“ je podeljena na pet međusobno povezanih tematskih celina:

- 1) Uvod
- 2) Teorijske determinante sistema direktnog oporezivanja fizičkih lica
- 3) Optimalni model oporezivanja građana
- 4) Direktno oporezivanje stanovništva u Srbiji, u okviru kojeg su analizirani efekti primene alternativnih modela poreza na dohodak u Srbiji
- 5) Zaključna razmatranja

2. Predmet i cilj disertacije

Oporezivanje stanovništva je najdinamičnija komponenta svakog poreskog sistema. Globalizovano međunarodno okruženje značajnu pažnju posvećuje funkcionisanju poreskog sistema i kreiranju različitih poreskih politika. Akademsku aktuelnost potvrđuje činjenica da vlade, kao nosioci poreske vlasti neke zemlje, neretko mogu pasti ili obnoviti mandat samo u zavisnosti od uspešnosti rešavanja pitanja oporezivanja stanovništva. Poreski sistem jedne privrede predstavlja skup raznovrsnih poreskih oblika, a prvenstveni cilj je da obezbedi dovoljno sredstava budžetu te zemlje. Najveći izazov u kreiranju poreskih politika leži u pitanju kako da se ne naruše brojna osetljiva pitanja socijalnog i alokativnog karaktera, kao što su pravičnost i efikasnost oporezivanja. Sazrevanje svesti o značaju oporezivanja imovine i dohotka u nekoj zemlji nije samo preokupacija poreskih vlasti. Uz poreske obveznike i akademsku javnost, zainteresovanost za istraživanje i analizu efekata poreskog tretmana dohotka i imovine pokazuju i relevantne međunarodne institucije – OECD, MMF i EU, koje neretko pred evropske poreske vlasti nameću pitanje reformi konkretnih poreskih oblika.

Analize poreskih sistema uglavnom započinju isticanjem najvažnijih faktora koji utiču na sistem oporezivanja. Najznačajniji od ovih faktora su svakako procesi globalizacije, harmonizacije, privlačenja stranih investicija i integracije, koji su temeljni pokretači reformi u poreskim sistemima. Sistemi direktnog oporezivanja dohotka i imovine, kontinuirano se menjaju zahvaljujući svojoj fiskalnoj, političkoj, socijalnoj i ekonomskoj ulozi. Političke elite, i to ne samo u Evropi, neretko menjaju zakone o porezima na imovinu i dohodak sa svakim novim izborima. Premda se te izmene najčešće pravdaju reformskim potezima, činjenica je da su građani, kao poreski obveznici, ujedno i glasači, pa se izmene zakona kojima se oporezuje imovina, kao neka vrsta dopune oporezivanja dohotka, u stvari koriste kao pogodan model za ublažavanje negativnih efekata indirektnih poreza. Kako su sistemi oporezivanja stanovništva kontinuirano izloženi određenim reformama, tu frekventnost stalnih izmena neki istraživači posmatraju kao njihovu prvu zajedničku karakteristiku. Navedene česte izmene akata koji uređuju sisteme oporezivanja dovode do određenih kontraefekata, pa tako fiskalni propisi, kojima se uređuje poresko-pravna materija što doprinosi pravnoj sigurnosti svih aktera u društvu, gube svoju ulogu generatora stabilnosti.

Predmet ove doktorske disertacije čine teorijsko-metodološka rasprava o porezima na dohodak i imovinu građana, kao i iskustva u poreskim reformama evropskih zemalja koje su prošle fazu tranzicije. Istraživački deo disertacije odnosi se na domaću ekonomiju, uz komparativnu analizu i osvrt na pojedine elemente poreskih sistema najrazvijenih ekonomija

OECD-a, ali prvenstveno zemalja centralne i istočne Evrope (u nastavku CIE) tj. zemalja regiona. Poreski sistem regiona je analiziran kako u aktuelnom trenutku, tako i kroz osvrt na genezu u prethodne tri decenije intenzivne tranzicije. Neosporna je činjenica da primena poreza na građane ima određenih reperkusija na ekonomske i društvene tokove, a ti efekti manifestuju se na raznim područjima u različitom broju, vrsti i intenzitetu.

Ciljevi istraživanja ove doktorske disertacije mogu se sažeti u tri krupna područja:

- Analiza mesta i uloge poreza na dohodak i imovinu građana u evropskim poreskim sistemima;
- Analiza ciljeva reformi poreza na dohodak i imovinu na tržište rada i kapitala, troškove administriranja, evaziju, privredni rast i pravičnost u oporezivanju;
- Utvrđivanje uspešnosti vođenja fiskalne politike u Srbiji u kontekstu upravljanja pozitivnim eksternalijama poreza na dohodak i imovinu građana. U slučaju oporezivanja dohotka elaborirano je nekoliko predloga kroz analizu različitih scenarija modeliranih u SPSS aplikaciji.

Važno je, ipak, i napomenuti kako se ne mogu sve promene okarakterisati kao reformske. Reforme, generalno, imaju za cilj poboljšanje efikasnosti države, kao i poboljšanje ekonomskog položaja određenih slojeva stanovništva, a sve to u nastojanju da se smanje socijalne nejednakosti ili drugi efekti. Reforme u smislu javnih finansija mogli bismo definisati i kao promenu fiskalnog zakonodavstva ili načina rada poreske uprave kojima bi se poboljšalo opšte stanje u društvu, tako da se reformama, za razliku od revolucije, ne menjaju temelji političkog, društvenog ili ekonomskog poretka. Ipak svaka reforma, pa i poreska, dugotrajan je i složen proces artikulisanja širokih aspiracijskih ciljeva.

3. Istraživačka pitanja i osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju

Polazeći od predmeta i cilja istraživanja, te od uvida u najnoviju literaturu iz oblasti javnih finansija i poreskog prava, kandidat je postavio sledeća istraživačka pitanja:

- Da li postoji saglasnost u okviru ekonomske teorije oko optimalne strukture poreza na dohodak i poreza na imovinu, i shodno tome kakva je praksa u domenu oporezivanja u Evropi?
- Da li optimalan model oporezivanja dohotka i imovine mora biti progresivan ili poreske vlasti uvažavaju distorzivno delovanja poreza na ekonomsko ponašanje ljudi (odluku o radu naspram dokolice, štednje naspram potrošnje i sl.)?
- Da li primarni cilj poreza na imovinu treba da bude fiskalni, ili se putem poreza ostvaruju i neki socijalni ciljevi putem poreskih olakšica? U tom kontekstu, koliko velike bi trebalo da budu razlike u stopama i osnovicama među jedinicama lokalne samouprave u okviru jedne poreske jurisdikcije?
- Da li sistem oporezivanja dohotka u Srbiji obezbeđuje pretpostavke za ostvarenje horizontalne i vertikalne pravičnosti u oporezivanju?
- Da li uslozljavanje pravila po kojima se vrši direktno oporezivanje građana dovodi do realizacije određenih ekonomsko – socijalnih ciljeva, unapređenje

pravičnosti i efikasnosti i kako to utiče na troškove administriranja porezima?

- Da li trendovi fiskalne decentralizacije prate poreske reforme i šta sve stvara potrebu za izvornim prihodima jedinica lokalne samouprave, odnosno poreze na imovinu u statici?

Postavljena istraživačka pitanja kandidat Nebojša Jeremić je preveo u sledeće istraživačke hipoteze:

H1: Kada se preko poreza na imovinu i poreza na dohodak ostvaruje puno nefiskalnih ciljeva dolazi do povećanja složenosti i alokativne pristrasnosti poreskog sistema.

H2: Direktni porezi treba da se oslanjaju na što širu poresku osnovicu, uz minimalan broj izuzimanja i poreskih olakšica, da bi se izbegli neželjeni efekti: erozija pravičnosti i reperkusije na radnu aktivnost obveznika.

H3: Redistributivni efekat poreza na dohodak i imovinu u evropskim zemljama centralne i istočne Evrope je nizak.

H4: U Srbiji su neophodne dalje reforme poreza na dohodak i imovinu građana sa ciljem povećanja društvenog bogatstva i blagostanja, uprkos regresivnom karakteru dominantnih indirektnih poreza u Srbiji.

4. Metode koje su primenjene u istraživanju

Na osnovu prethodno definisanog predmeta i zadatog cilja istraživanja, kao i postavljenih istraživačkih hipoteza i faktora koji utiču na njih, u radu kandidata Nebojše Jeremića primenjen je skup različitih metodoloških postupaka i tehnika, koje zahteva priroda teme. Doktorska disertacija je primarno usmerena na makroekonomske i mikroekonomske aspekte oporezivanja dohotka i imovine stanovništva. U ovom radu pored navedenih opštih naučno-istraživačkih metoda, u pojedinim segmentima kandidat je primenjivao deduktivne i induktivne postupke posmatranja relevantnih pojava. U cilju lakšeg i boljeg sagledavanja veza i odnosa ključnih varijabli i njihove preglednije uporedivosti korišćene su odgovarajuće tabelarne i grafičke prezentacije posebno upotrebom Leferove krive i Ginijevoeg koeficijenta, što je omogućilo dobru vizuelnu prezentaciju pojedinih problema, posebno nejednakosti u raspodeli dohotka. Disertacija se bazira na proučavanju inostrane i domaće literature, na način koji je omogućio kandidatu prikupljanje svih neophodnih podataka o pojmovima i pojavama koje su predmet istraživanja, sistematično uz praćenje izvesnog logičkog reda.

„Desk“ metod istraživanja korišćen je u sistematizaciji teorijsko-metodoloških saznanja i postojećih empirijskih rezultata, zasnovan na obimnoj naučnoj i stručnoj literaturi, a u cilju dokazivanja hipoteza i specifikacije empirijske istraživačke metodologije. Teorijskom analizom kandidat je nastojao da da pojedinačni opis elemenata poreza na dohodak i imovinu i ukaže na njihov individualni doprinos progresivnosti i kompleksnosti različitih poreskih sistema.

Metod deskriptivne i komparativne analize upotrebljen je u cilju ilustracije efekata poreza. Prilikom elaboracije pitanja koja su odabrana kao predmet istraživanja, primarno je korišćen komparativni metod istraživanja odgovarajućih poreskih sistema zemalja – članica OECD, zemalja-članica Evropske unije, zemalja Centralne i Istočne Evrope. Komparativna metoda

omogućila je sagledavanje sličnosti i razlika između postojećih i poznatih poreskih zakonskih rešenja, koja su u upotrebi u različitim evropskim zemljama, na osnovu koje je bilo moguće proceniti njihove efekte, prednosti i manjkavosti. Primena komparativnog metoda je od suštinskog značaja za sagledavanje rešenja koja egzistiraju u uporednom poreskom pravu, kako bi se među različitim pristupima pronašao onaj koji najviše odgovara za eventualnu implementaciju u Republici Srbiji.

Metoda analize koji podrazumeva detaljnu analizu određenih faktora, upotrebljen je za predstavljanje makroekonomskih efekata i globalnih tendencija i pojava, dok je metodu sinteze kandidat koristio u svrhu dobijanja opštih stavova i izvođenja određenih zaključaka u vezi sa mogućnostima i efektima primene sintetičkog, cedularnog ili mešovitog modela oporezivanja dohotka.

Klasifikacija predstavlja sistematsko grupisanje i razvrstavanje jednog opšteg pojma prema određenim kriterijumima na odgovarajuće podvrste. U tom smislu kandidat je našao primenu pri kategorizaciji različitih modela oporezivanja dohotka, nominalnih i realnih poreza na imovinu u odabranim evropskim zemljama.

Sociološki metod je korišćen, kako bi kandidat objasnio društvene uzroke koji su doveli do nastanka normi posvećenih nekim aspektima oporezivanja dohotka i imovine u statici, kao i njihovo dejstvo na društvo.

Istorijski metod kandidat je koristio u cilju pregleda razvoja koncepta oporezivanja dohotka zemalja u tranziciji, koje su u socijalizmu prvenstveno bili cedularnog tipa, s jedne strane i razvijenih zemalja EU i OECD, gde je vekovima u upotrebi sintetički model oporezivanja, s druge strane. Prilikom sagledavanja poreskih efekata koji su različiti po zemljama, moguće je u određenoj meri korišćenje istorijsko-pravnog metoda. Naime, taj metod je neophodan za sagledavanje i razumevanje razvoja i promena sistema oporezivanja imovine i dohotka tokom vremena, kako u odabranim zemljama, tako i u Republici Srbiji.

Studija slučaja u okviru poslednjeg poglavlja disertacije korišćena je u analizi poreskog sistema Republike Srbije, prvenstveno poreza na dohodak. Osnovu za analiziranje i poređenje postojećeg i alternativnih modela oporezivanja u Srbiji predstavljaju podaci Republičkog zavoda za statistiku (RZS), prikupljeni u okviru Polugodišnjeg istraživanja o zaposlenima i o zaradama zaposlenih. Ovim istraživanjem obuhvaćeni su podaci o zaradama u oko 14.000 izveštajnih jedinica (privredna društva, preduzeća, ustanove, zadruge i druge organizacije, kao i njihove teritorijalno izdvojene jedinice uvedene u Statistički poslovni registar). Dobijeni rezultati su obrađeni pomoću programa za statističku obradu (SPSS 16.0 Inc, Chicago, Illinois, USA). Na osnovu podataka, scenarijski su simulirani različiti scenariji oporezivanja dohotka u Srbiji, koristeći model Milojka Arsića, Saše Randelović i Nikole Altiparmakova publikovanog u Kvartalnom monitoru (2009) u radu „Mogući pravci reforme poreza na dohodak građana u Srbiji“. Analiza efekata uvođenja alternativnih modela oporezivanja zarada razmotrena su kroz šest scenarija. Prva četiri su razmatrala proporcionalni model oporezivanja i postojanje jedinstvene nominalne stope poreza na zarade, dok su dva podrazumevala diferencirane poreske stope. Kod svakog od scenarija menjala se jedna od varijabli, a zatim je kandidat ispitivao uticaj promene na prihode po osnovu oporezivanja zarada kako na prosečan porez, efektivnu poresku stopu, tako i na masu prikupljenih javnih prihoda i prosečnu poresku stopu. Takođe dao je uporedni prikaz osnovnih pokazatelja efekata alternativnih sistema oporezivanja, kako bi nosioci ekonomske politike u zavisnosti

od ciljeva koje trenutno žele da postignu mogli da se opredele prilikom reforme postojećeg sistema oporezivanja dohotka građana.

5. Kratak opis sadržaja disertacije

Doktorska disertacija je, pored Uvodnih i Zaključnih razmatranja, podeljena u tri osnovna dela, koja su dalje organizovana u uže tematske jedinice.

U **uvodnom delu** rada definisani su predmet i cilj disertacije, postavljen je teorijski okvir, formulisana istraživačka pitanja, definisane osnovne istraživačke hipoteze i objašnjene naučne metode koje su primenjene u istraživanju. U uvodnom delu rada, takođe je prikazana relevantna naučna i stručna literatura koja je posebno značajna za oporezivanje stanovništva.

Drugi deo disertacije posvećen detaljnom sagledavanju trendova koji su oblikovali evropske poreske sisteme. Značaj pojedinih poreskih oblika u poreskoj strukturi može se sagledavati bilo s aspekta udela u BDP-u ili udela u ukupnim poreskim prihodima. U najrazvijenijim evropskim tržišnim privredama, ukoliko se ne računaju doprinosi, porez na dohodak je najznačajniji direktan poreski oblik. Međunarodni trendovi i tendencije u javnim finansijama mogu se proučavati sa više aspekata, a prateći istorijski razvoj poreza na dohodak i imovinu, kandidat ukazuje na značaj oporezivanja stanovništva. U drugom delu rada kandidat je prezentovao šta je dohodak, šta je oporezivanje imovine u statici, prikazani su i različiti teorijski oblici oporezivanja dohotka i imovine i istorijski razvoj poreza na dohodak i imovinu fizičkih lica. Za razliku od PDV-a, ta dva poreska oblika imaju viševekovnu istoriju. Posle predstavljanja geneze oporezivanja, nastavak prvog dela rada je teorijsko-konceptualne prirode i sadržajno je definisan tako da je predstavljao vodič za realizaciju empirijskog istraživanja na primeru Srbije.

Analiza svih teorijskih oblika, po mišljenju kandidata omogućava da se razume zašto se evropske zemlje nisu odlučile za neki čist i poznat teorijski oblik oporezivanja faktora rada i kapitala, već je svaka zemlja ponaosob „modelirala u skladu sa najvažnijim potrebama” tj. efektima koje izazivaju. Kandidat je objasnio zbog čega je dualno oporezivanje kapitala i rada, kao i sintetičko oporezivanje dohotka, svojstveno tržišnim privredama zapadne i severne Evrope, dok se kod zemalja centralne i istočne Evrope ustoličio proporcionalni (*flat tax*) koncept oporezivanja. U drugom delu rada kandidat se osvrnuo na različite kontroverze u oporezivanju imovine i dohotku fizičkih lica. Poreska jedinica predstavlja osnovu po kojoj se obračunava oporezivi prihod. Iako mnogi teoretičari tvrde da je kao merilo sistema poreza na dohodak, mišljenje kandidata da je najbolje uzeti pojedinca kao poresku jedinicu. Ipak ogradio se da o ovom pitanju ne postoji usaglašeno mišljenje, te se u različitim fiskalnim sistemima za potrebe određivanja obveznika koristi širok spektar poreskih jedinica, koje se uglavnom svode na pojedince, bračne parove i porodice. U radu je kandidat ukazao na to da je ovaj širok opseg poreskih jedinica u velikoj meri rezultat istorijskih i političkih razmatranja. Pitanje izbora poreske jedinice je u uskoj vezi sa kombinacijom poreskih stopa. Poreske reforme u tom delu su uglavnom napravljene zbog priznavanja društvenih i zakonskih promena u davanju jednakih prava supružnicima. Uporednopravna analiza kandidata je pokazala da su za poreze na dohodak i imovinu svojstvene i proporcionalne i progresivne poreske stope, s tim što u savremenim poreskim sistemima ipak preovlađuju proporcionalne stope kod poreza na imovinu, dok su progresivne češće kod oporezivanja dohotka. Kandidat to obrazlaže navođenjem prednosti i nedostataka jednih, odnosno drugih poreskih stopa. Baveći se ovim bitnim elementom poreza na imovinu, kandidat dalje ispituje ostvarivanje fiskalne decentralizacije gde je neophodno da jedinice lokalne samouprave imaju izvesna

ovlašćenja u pogledu određivanja stope poreza na imovinu. Istovremeno, kod poreza na imovinu kandidat ukazuje da osnovicu koja uzima tržišnu vrednost odlikuje izdašnost. Međutim, po mišljenju kandidata, uspešna implementacija tržišne vrednosti kao osnovice poreza na imovinu zahteva razvijeno i transparentno tržište nekretnina, ažurne i potpune katastre nepokretnosti, kao i postojanje adekvatnih baza podataka.

Na osnovu tendencija u javnim prihodima, kandidat je izveo zaključak kako su promene u poreskoj strukturi posledica usmeravanja evropskih zemalja prema potrošno orijentisanim poreskim sistemima. Osvrtom na regresivni karakter PDV-a, kroz poglavlje „Načelo neutralnosti i reforme ka oporezivanju potrošnje“ daju se smernice nosiocima poreske politike za dalje reforme poreza na dohodak i imovinu građana sa ciljem povećanja društvenog bogatstva i blagostanja, uprkos regresivnom karakteru dominantnih indirektnih poreza (kao što je slučaj u Srbiji i siromašnijim članicama EU). Razlog za teorijski pregled osnovnih institucija oporezivanja u prvim poglavljima i aktuelne poreske tendencije je da se ostvari uvid u klasifikacije i termine koji se koriste u disertaciji.

U **trećem delu** rada kandidat je elaborirao postojanje međusobne povezanosti i mogućnosti uticaja poreza na dohodak i na imovinu na socijalno-političke ciljeve oporezivanja. Upravo se kroz željene efekte oporezivanja mogu vršiti korekcije grešaka i ublažiti efekti drugih nepopularnih poteza reformske politike. Uticaj navedenih poreskih oblika na štednju, ponašanje, promenu zanimanja poreskih obveznika i sl., kandidat je sagledavao u svetlu definisanih ciljeva fiskalne politike. Poreski sistem bi najidealnije funkcionisao kada bi se ciljevi i učinci poreske politike izjednačili. Međutim, kandidat ukazuje da se neretko u praktičnoj primeni izglasanih poreskih zakona javljaju posledice koje se manifestuju izvan nacionalnih granica, ali i željenog i planiranog. Ciljevi poreske politike neretko su dvosmisleni, jer poreske reforme naglašavaju neutralnost poreskog sistema, koja se u praksi skoro nikada ne može postići. U tržišno orijentisanim evropskim državama fiskalne mere, a posebno porezi na dohodak i imovinu, moraju biti neutralni prema privrednim i drugim odlukama građana. Poreske reforme mogu drastično da promene poreski sistem, pa se mora računati na otpor onih poreskih obveznika kojima bi mogli da budu ukinuti poreski odbici i druge poreske prednosti. Takođe, ukazuje se i na fenomen poreske evazije, koji je prisutan kod poreza na dohodak i imovinu, bilo kao zakonito (npr. korišćenje poreskih olakšica) ili nezakonito izbegavanje plaćanja ovog poreza. Kandidat je u ovom delu rada istakao neophodnost preduzimanja adekvatnih institucionalnih mera, koje su usmerene na izgradnju odnosa poverenja između poreske administracije i poreskih obveznika, kao i na obezbeđivanje većeg stepena efikasnosti poreskih organa, što pretpostavlja bolju informatičku opremljenost i veću stručnu osposobljenost poreskih službenika.

Među glavnim argumentima u trećem delu rada, za oporezivanje stanovništva, kandidat ističe fiskalne, socijalne, ekonomske, administrativno-tehničke i političke razloge. Porezom na dohodak i imovinu mogu se ostvarivati brojni ciljevi, ali najvažniji koji je analizirao kandidat jesu efekti na socijalnu politiku, poput ravnomernije raspodele poreskog tereta. Uzimajući u obzir stavove različitih ekonomskih škola, aspekti horizontalne i vertikalne pravičnosti prožimali su sva poglavlja disertacije.

Poreski sistem svake zemlje je jedinstven, specifičan na svoj način, ali da bi se razumeo značaj i efekti poreza na imovinu i dohodak kandidat je odabirom pojedinih evropskih rešenja vršio poređenja. Naime, u poslednjoj celini trećeg dela rada kandidat je napravio detaljniji osvrt na moguće opcije u vezi sa odabirom konkretnih rešenja u pogledu definisanja osnovnih elemenata direktnih poreza evropskog stanovništva, kao što su poreski obveznik, poreska osnovica, poreske stope i olakšice koje su primenile odabrane evropske zemlje. Uz deskripciju navedenih opcija, kandidat je pružio argumentovan izbor konkretnih rešenja za pravac poreske reforme u Srbiji.

U **četvrtom delu** rada, kandidat je dao genezu implementacije i praktične primene poreza na dohodak i imovinu građana u našoj zemlji. Sledeći metodologiju primenjenu u prvom delu disertacije, on analizi podvrgava svaki od bitnih elemenata poreza na dohodak i imovinu, ukazujući ne samo na postojeća rešenja u poreskim propisima već i na odgovarajuće slabosti pojedinih rešenja. Istovremeno kandidat, kroz sintezu zaključaka o efektima oporezivanja, nastoji da da odgovor koje reforme treba preduzeti u Srbiji kako bi se ostvarili svi nerealizovani potencijali statičkog oporezivanja imovine. Kako poslednje poglavlje sadrži nekoliko celina, kandidat je u prvom analizirao razloge zbog kojih su reforme 90-ih godina XX veka propale, u drugom delu četvrtog poglavlja je dao kritiku sadašnjeg institucionalnog okvira, a u poslednjem delu rada predloge reformi. U scenarijskom delu fokus kandidata je stavljen na fiskalne efekte, a ne na pravičnost oporezivanja stanovništva, a imajući u vidu da je pravičnost u oporezivanju, vrednosni sud koji je vremenski, prostorno i grupno determinisan. Kroz četvrto poglavlje doktorske disertacije razmatraju se načini na koje se najefikasnije može smanjiti evazija poreza, navodeći faktore za njenu raširenost: siva ekonomija, povlašćene kategorije obveznika, neažurnost katastra, bespravna gradnja, neefikasnost poreske administracije. U tom smislu, navedeni su i pozitivni primeri terenske kontrole, odnosno popis nepokretnosti finansirani od strane donatora iz Švajcarske. Kandidat je istakao da temeljna reforma poreza na dohodak građana u svim zemljama predstavlja ne samo ekonomsko, već i bitno političko pitanje i upravo poglavlje o Srbiji zaokružuje sumiranjem zaključaka teorijskog i empirijskog sagledavanja definisanog predmeta doktorske disertacije.

U Zaključnim razmatranjima Nebojša Jeremić iznosi rezultate svoje analize, konstatujući potvrdu svoje četiri polazne hipoteze.

6. Ostvareni rezultati i naučni doprinos

Od poreza na imovinu i dohodak očekuje se ostvarivanje mnogo sporednih ciljeva, pored fiskalnog cilja da napuni budžet. Očekuju se brojni nefiskalni ciljevi koje treba da ostvare, a ujedno se očekuje da porezi budu jednostavni, pravični i laki za prikupljanje. Definitivni zaključci i rezultati ne postoje kad se posmatraju ekonomski, socijalni, politički i ostali nefiskalni efekti poreza na dohodak i imovinu građana na mikro i makro nivou. Cilj istraživanja brojnih kontroverzi koje porezi izazivaju na ponašanje stanovništva ima puno opravdanje, pa se s pravom može očekivati da će ova tematika u našoj naučnoj misli u budućnosti dobiti važnije mesto.

Disertacija po našem mišljenju predstavlja originalni doprinos ekonomskoj nauci, s obzirom da se naučni i praktični doprinos ogleda kroz:

- 1) Originalnu sistematizaciju, komparaciju i kritički osvrt postojećih modela oporezivanja dohotka i imovine;
- 2) Originalno povezivanje ekonomske (efikasnost budžeta) i socijalne (ravnomerna raspodela) komponente oporezivanja;
- 3) Praktičan doprinos – preporuke za kreatore ekonomske politike.

Doktorska disertacija sa navedenim naslovom poseduje naučno i šire društveno opravdanje iz više razloga. Naučni doprinos ove disertacije oblasti makroekonomije i javnih finansija je dvostruk. U teorijsko-metodološkom smislu, predstavlja originalnu sistematizaciju, komparaciju i kritički osvrt postojećih modela oporezivanja dohotka i imovine. Empirijski doprinos se ogleda u primenjenoj analizi na javne finansije Republike Srbije u delu oporezivanja dohotka. Takođe, ima i praktičan doprinos za kreatore ekonomske politike u domenu upravljanja fiskalnim reformama.

U teorijskom smislu, osnovni rezultati doktorske disertacije se odnose na potvrdu formuliranih hipoteza. Istovremeno dragocena je pomoć razumevanju širih aspekata savremenih poreskih tendencija, dejstva oporezivanja građana na redistribuciju dohotka, efikasnosti prikupljanja, promene u ponašanju i poreskom moralu. Disertacija se fokusira na izučavanje aktuelnih reformi u Evropi i efekata koje izazivaju, a kako bi se doprinelo formulisanju takvih poreskih reformi u kojima će neželjena dejstva u najvećoj meri biti izbegnuta, a da se sve što je u interesu društva sa što većom sigurnošću postigne. Ipak disertacija ne može da pruži univerzalne recepte za postizanje budžetskih i socijalnih ciljeva kroz promenu poreskih stopa, širenja ili sužavanja poreske osnovice. Rad može da posluži kao uporište daljih teorijskih rasprava i empirijskih istraživanja.

Tema disertacije je od neospornog, kako naučno-stručnog, tako i društvenog značaja za zemlje poput Srbije, nakon sprovedene fiskalne konsolidacije, a sa izvesnom sveobuhvatnom reformom poreza koje direktno pogađaju građane. Fiskalna decentralizacija, težnja ka priključenju Evropskoj uniji, kao i globalna ekonomska kriza stvorili su povećanu potrebu za izvornim prihodima jedinica lokalne samouprave, otuda je i sve veće oslanjanje na poreze na imovinu u statici. Za reformu poreskog sistema Srbije koja želi da na adekvatan način balansira između pravičnosti i efikasnosti, dok istovremeno unapređuje nivo društvenog blagostanja, analiza osnovnih poreza koji direktno opterećuju građane više je nego dobrodošla. Koncipirana na napred iznet način, disertacija predstavlja značajan doprinos razjašnjenju mnogobrojnih pitanja iz navedene problematike.

7. Zaključak i predlog komisije

Na osnovu detaljne analize doktorske disertacije kandidata Nebojše Jeremić, pod naslovom **Ekonomsko – socijalni efekti reformi sistema direktnog oporezivanja građana**, Komisija sa zadovoljstvom konstatuje da je disertacija u svemu urađena u skladu sa prijavom koja je odobrena od strane Nastavno-naučnog Veća Beogradske bankarske akademije - Fakulteta za bankarstvo, osiguranje i finansije broj 295 od 03.07.2019. i Senata Univerziteta „Union“ Beograd, br. A 221-01/19 od 08.07.2019.

Oslanjajući se na relevantnu i savremenu literaturu iz oblasti teorije javnih finansija, merenja i analize progresivnosti i fiskalne izdašnosti poreza na dohodak u Srbiji, kandidat je uspeo da postavi adekvatan istraživački okvir, da ostvari optimalnu proporciju u obradi teorijskih i metodoloških pitanja, s jedne strane, i empirijske analize poreza na dohodak, s druge strane. Rad je optimalne dužine za temu koju je autor postavio kao zadatak obrade.

U obradi teme korišćena je obimna domaća i dominantno inostrana literatura, kao i relevantni zakonski propisi. Na osnovu jasno postavljene strukture rada, koja je zasnovana na odgovarajućim polaznim hipotezama, kandidat je ostvario cilj svog istraživanja, ukazavši na osnovne probleme i dileme koje postoje u oblasti oporezivanja imovine i nudeći određene predloge za unapređenje postojećeg sistema direktnih poreza u Republici Srbiji. Jezik autora je jasan i konkretan, korišćenje literature metodološki ispravno i potkrepljeno sumiranim grafičkim i tabelarnim prikazima postignutih rezultata i ocenama socijalnih efekata poreskih reformi.

Komisija smatra da analizirana doktorska disertacija predstavlja originalan naučni doprinos u oblasti makroekonomske teorije i analize i posebno u domenu javnih finansija. Stoga Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Beogradske bankarske akademije - Fakulteta za bankarstvo, osiguranje i finansije da prihvati pozitivan izveštaj o oceni doktorske disertacije kandidata Nebojše Jeremić, pod naslovom

„Ekonomsko – socijalni efekti reformi sistema direktnog oporezivanja građana“

i da ga uputi Senatu Univerziteta „Union“ Beograd u dalju proceduru.

U Beogradu, 08.05.2020. godine

Komisija:

Prof. dr Zoran Grubišić, mentor

Dr Sandra Kamenković, vanredni profesor,
predsednik komisije

Prof. dr Tatjana Jovanić, redovni profesor Pravnog fakulteta
Univerziteta u Beogradu, član komisije

